

OTFRIED PREUßLER'İN “DIE KLEINE HEXE” ADLI MASALININ AHLÂKİ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Burcu Öztürk*

Özet

Otfried Preußler Alman çocuk yazını için önemli olan yazarlardan bir tanesidir. Eserleri dünya çapında elli milyondan fazla çoğaltılmış ve elli beş dile çevrilmiştir. Bu çalışmanın amacı çocuk yazınında önemli yere sahip olan Otfried Preußler'in “Die Kleine Hexe”(1957) (Küçük Cadı) adlı masalında iletmek istediği ahlâki değerleri tespit etmek; bu masalın değerler eğitiminde ne denli öneme sahip olduğunu belirlemek; bu masalın çocukların yaşamına yön verme açısından kaynaklık teşkil edip etmeyeceğini ortaya koymaktır. İlk olarak masalların genel özellikleri, işlevleri ve masalarda olması gereken özelliklerden bahsedilmiştir. Daha sonra değerlerin özellikleri ve işlevleri hakkında bilgi verilmiştir. Verilen bilgilerden sonra çalışmanın odak noktası olan, Otfried Preußler tarafından kaleme alınan ve 1957 yılında yayımlanan “Die kleine Hexe” adlı masalda yer alan bölümler incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmış, literatür taraması ve içerik analizi yapılmıştır. Değerler ile ilgili iletilerin masalda nasıl verildiği ve değerlerin nasıl işlendiği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen değerler şunlardır: Çalışkanlık, sevgi, genel ahlâki kurallara uyma, yardımseverlik, doğru söylemek ve iyilik. Elde edilen bulgular sonucunda incelenen bu masalın değerler eğitimine kaynaklık edip etmeyeceği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, değerler eğitimi, çocuk yazını, masallar, Otfried Preußler.

ANALYSİNG OF OTFRIED PREUßLER'S TALE “DIE KLEINE HEXE” FROM THE POINT OF ETHIC VALUES EDUCATION

Abstract

Otfried Preußler is one of the important authors of German children's literature. More than 50 million copies of his books have been sold worldwide and they have been translated into 55 languages. The aim of this research is to determine the ethic values that Otfried Preußler, who has an important place in children's literature, wants to convey in his book Die kleine Hexe (1957) (The little witch); to determine the importance of the tales studied in the values education, and whether these tales will be a source of direction for children's life. First, the general characteristics, functions and the features of tales are mentioned. Then information about the properties and functions of the values are given. Afterwards, the sections of the tale, which was written by Otfried Preußler Die kleine Hexe, published in 1957 and which was the focal point of the study, were examined. Qualitative research methods were used in this research, literature review and content analysis were performed. It is determined how the values related to the values are given in the tale and how the values are processed. The values obtained in the research are: Assiduity, love, observing general ethic rules, solidarity, saying truth and kindness. As a result of the findings, it was determined whether or not the examined titles would be a source of values education.

Key Words: Values, values education, child literature, tales, Otfried Preußler.

* Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, burcuozturk@gmail.com.

Giriş

Çocuklar, bebeklik dönemlerinden itibaren annelerinin ya da büyüklerinin söyledikleri ninniler aracılığıyla edebiyat ile tanışırlar. Zamanla dinledikleri masallar ile hayal dünyasının sınırsız kapıları kendilerine aralanır. Bu açıdan baktığımız zaman çocuk yazınının insanoğlunun bebeklik döneminde başladığını ve ilerisi için mihenk taşı olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Öğreticilik boyutu yüksek olan çocuk yazını H. Toz tarafından “Çocuğu yarına, geleceğe hazırlayan, hayatın sürprizleri ve zorlukları karşısında azmi ve çabalamayı, sonuçta da başarmayı öğreten bir edebiyat ürünü” (2013: 227) olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla çocuk yazınının bebeklikten yetişkinlik evresine uzanan önemli bir dönemi kapsadığı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü bu dönemde duygusal ve zihinsel gelişimi olumlu etkiler, aynı zamanda çocuklarda estetik şuur ve zevk oluşumunu sağlar.

Hem eğitici hem de eğlendirici unsurlar taşıyan, çocuğun hayal dünyasını geliştiren, özellikle çocuğun kendisini ve çevresini tanımasına yardımcı olan, bunları yaparken de çocuğun ilgi ve gelişim özelliklerini dikkate alarak oluşturulan çocuk yazını içerisinde masallar büyük bir öneme sahiptir. Çünkü masallarda toplumsal normlar hayal dünyası içerisinde çocuklara sunulur. Ayrıca masallar hem eğitici hem de eğlendirme işlevlerine sahip bir türdür. Otfried Preußler’in masalında bulunan değerlere geçmeden önce ilk olarak ahlâk-değer ilişkisine değinmek ve sonrasında değerler analizi hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

1. Ahlâk-Değer İlişkisi

Değerler ve ahlâk kavramı birbirleri ile iç içe olan kavramlardır. Genel manada ahlâk, değerler dünyasını oluşturan en temel yapı taşıdır. Belli bir dönemde belirli insan toplulukları tarafından benimsenmiş, uygulanmış, kabul görmüş; bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen davranış kurallarının bütünü ahlâk olarak tanımlanabilir (Akarsu, 1988: 16). Fakat herkes için genel geçerliliğe sahip olan kuralların yanı sıra herkes için geçerliliği olmayan kurallar da vardır. Ama dünyanın her yerinde herkes tarafından kabul gören bazı davranış ve eylemler (yalan söyleme, hırsızlık yapma, adam öldürme vs.) yadsınamaz bir gerçektir. Bunların normal davranış olarak kabul görmesi mümkün değildir.

Değer ise insana özgü bir kavramdır. Davranışların ve sözlerin iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış şeklinde sınıflandırılması aslında sahip olunan ahlâk kurallarına göre şekillenir. Bu bağlamda eylemi iyi-kötü; ya da doğru-yanlış olarak değerlendirdiğimizde ahlâki değerler ölçütü ortaya çıkar (Güventürk, 2017: 27). Unutulmamalıdır ki “bir ahlâksal değer, başlangıçta herhangi bir gerçekliği olmayan, ama gerçekleştirilmesi gereken ve ancak insanlar tarafından gerçekleştirildiğinde ‘içerik’ kazanan bir şeydir (Avcı, 2007: 68). Buradan yola çıkarak kısaca şu şekilde bir değerlendirmeye varılabilir: Ahlâksal değerler kişiyi oluşturan değerlerdir. Sahip olunan değerlere göre kişi ahlâklı olarak değerlendirilebilir. Böylece, kişinin belirli özellikleri ve yaşantıları olarak karşılaşılan ahlâksal değerler insanı diğer varlıklardan ayırır (Kuçuradi, 1986: 172) ve “insan” olarak nitelendirilmesini sağlar. Bu konuda değerler analizi yaklaşımını değerlendirmek masalların çocuklar tarafından neden bu kadar sevildiğini anlatmak açısından katkı sağlayacaktır.

2. Değerler Analizi

Değerler analizi yaklaşımı aslında en sık kullanılan yaklaşımlardan bir tanesidir. Çocuklara doğrudan olumlu ya da olumsuz mesajlar vermek yerine, örtük öğrenme aracılığıyla çocuklara değer yargıları aktarılmaktadır. Bunun için toplumda karşılaşılabilecek olaylar masallarda ele alınır ve masaldaki kahraman aracılığıyla ya da kahramanın davranışları sonucu ortaya çıkan tepkiler aracılığıyla neyin doğru neyin yanlış olduğu sonucuna ulaşılır. Unutmamak gerekir ki masallarda her zaman iyi ve doğru iç içedir. Çünkü tezatlar aracılığıyla çocuk iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt etmeyi öğrenir.

Kısaca değerler analizi okul öncesi dönemde başlanması gereken bir olgudur. Çünkü o yaşlarda çocuğa verilen ahlâki değerler eğitimi ilerisi için temel taşlarını oluşturmada ve toplum tarafından kabul gören davranışların her zaman tercih edilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise masalların sahip olması gereken özelliklerdir. O konu ise şu şekilde ele alınabilir:

3. Masalların Genel Özellikleri

Masal, TDK Türkçe Sözlükte “Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi tür” (2011: 1630) şeklinde tanımlanmaktadır. Osmanlıca sözlükte ise “mesel” olarak yer almakta ve “terbiye ve ahlâka faydalı olan hikâye” (Develioğlu, 2006: 625) olarak aktarılmaktadır. “Mesel” kelimesinde harf değişikliği yapıldığı zaman “misal” kelimesinin de oluştuğu görülmektedir. Bu durum İbrahim Kıbrıs tarafından örgün eğitimin olmadığı dönemlerde çocuk eğitimi için masalların anlatıldığı ve çocuklara aktarılan yaşam deneyimlerinin birer örneklerini oluşturdukları için “mesel” olarak adlandırıldığı şeklinde ifade edilmiştir (Kıbrıs, 2010: 78). Masal kelimesini buradan yola çıkarak farklı şekillerde ifade etmek mümkündür. Örneğin H. Asutay tarafından masal yer, zaman ve mekân belirtmeden, olağanüstü olayların ve kişilerin yer aldığı rivayet kipiyle anlatılan kısa öyküler olarak tanımlanmıştır (Asutay, 2013: 6).

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere masallar eğitici özellikler taşıyan, çocuklar için öğretici örnekler teşkil eden, rivayet kipinin yer aldığı hikâyelerdir. Masallar ister gerçekliğe dayansın ister gerçeklikten uzak olsun, anlatılan olaylar ve kişiler aracılığıyla çocukları bambaşka dünyalara götürmektedir. Çocuklar farklı dünyalara çıktıkları bu yolculukta “hayal ürünü kişi veya varlıkların, bilinmeyen bir yer ve zamanda başlarından geçen olağan ve olağanüstü” (Kurnaz, 2004: 383) olaylara şahit olmaktadır. Dolayısıyla burada masalların işlevleri büyük bir önem kazanmaktadır.

Kuşkusuz sözlü gelenekten gelen masallar belirli bir kültürel birikim sonucu ortaya çıkmıştır. Masallar kendilerine has bir üslupla, kendi mantık silsileleri içerisinde; geleneksel motiflerle anlatılırlar (Günay, 1998: 425). Kimi olaylarda olağanüstü ve hayal ürünü olayların varlığı mantık açısından uyumsuzluk gösterse de (uçan süpürge, uçan halı vb.), masalların amacı okuyucuya ve dinleyiciye ders vermektir. Fakat verilmek istenen ders doğrudan aktarılmaz, bunun yerine kıssadan hisse çıkarma yoluyla aktarılır. “Masal, onu dinleyenlere bir sonuca varma imkânı verir. Masal anlatıcısı, gelenekten beslendiği için bunu bilinçli bir şekilde yapar. Dolayısıyla dinleyiciye iyi ve ahlâklı olması telkin edilir” (Güzel ve diğerleri, 2010: 168). Aynı zamanda masallar yerellikten çok evrensel nitelik taşımaktadır. Çünkü

masalın işlevi yalnızca bir topluma hitap etmek değil; o masalı okuyan ya da dinleyen her toplum tarafından ders çıkartılmasını sağlamaktır.

Çocukların ilk tanıştıkları türlerden olan masallar çocuğun hayal dünyasını geliştirir. Zira gerçek hayatta olmayacak olaylara masallarda rastlamak mümkündür; çünkü masalları gündelik hayattan farklı kılan en büyük özellik içerisinde “olmaz” diye bir şey barındırmamasıdır. Dolayısıyla çocuk burada hiçbir şeyin imkânsız olmadığına inanır, hayal etmek kendisine güven duymayı öğretir. “Masalda orijinal bir anlatım tarzı, dili kullanma becerisi, canlandırma yeteneği çocuğu etkilemektedir” (Yalçın ve diğerleri, 2014: 60). Çocukların masalları çok sevmelerinin sebeplerinden biri olarak bu işlevi değerlendirmek mümkündür. Çünkü orada kendi masalsı dünyalarından izler bulunmaktadır.

İnformal eğitimin bir parçası olan masallar okul öncesi çağındaki çocukları okul öğrenimine hazırlayan araçlardır. Masallar özellikle toplumsal normları aktarmada, kişisel becerileri kazandırmada önemli bir eğitim unsurudur. İnsan olmanın sırrı bu ürünlerde gizlidir; çünkü masallar “çocukları bir taraftan eğlendirirken diğer taraftan onlara yeni şeyler öğretir, ana-baba ile çocuk arasındaki iletişimi sağlar. İyilerin ödüllendirileceğini, kötülerin cezalandırıldığını örneklerle gösterir. Kısaca çocukları farkında olmadan hayata hazırlar” (Ungan vd, 2011: 166).

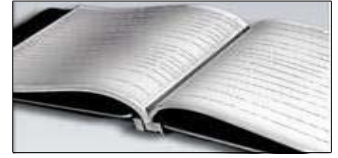
Yukarıda bahsedilen özellikler masalların hem içerik hem de yapısal bakımdan çocuklara hitap edecek şekilde yazılmaları gerektiğini göstermiştir. Masallar çocuklara masumiyetle yaklaşmalı, iyilik ve güzelliğin yer aldığı hayal dünyaları yaratmalarını sağlamalıdır. “Masalda anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli, güldürmeli ve eğlendirmelidir” (Oğuzkan, 2013: 26). Sonuç olarak masallar ulusal ve evrensel değerlere ters düşmemeli, olumsuz bir davranış sebebiyle çocuğu hayal kırıklığına uğratmamalı ve “tartışılmaz değerleri önüne koyup onu çaresiz bırakmamalıdır” (Güleryüz, 2003: 189).

4. Masal ve Değer İlişkisi

Masalların değer aktarımında önemli bir araç olduğunu belirtmeden önce değerlerin ne olduğu hakkında kısa bilgi vermek faydalı olacaktır. Ertuğrul Yaman’a göre değer “Bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıktır” (2014: 17). Bu tanımdan yola çıkarak değerlerin insanı insan yapan en önemli özellikler olduğu ve insanları harekete geçiren bir etkiye sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca değerler eylemlere yön verme özelliğine sahiptir. Burada dikkat çeken nokta değerlerin bunu özellikle masallar aracılığıyla nasıl gerçekleştirdiğidir.

Değerler insan davranışlarını gerek evrensel gerek toplumsal yasalara göre düzenleme özelliğine sahiptir. Çünkü değerlerin amacı ideal bir birey oluşturmak ve insana yakışır bir biçimde yaşanabilecek bir dünyanın oluşmasını sağlamaktır. Vurgulanması gereken nokta değerlerin “herkes için iyi, herkes için arzulanır olma” (Silah, 2000: 321) özelliklerine sahip olmasıdır. Dolayısıyla iyinin her toplumda iyi, kötünün her toplumda kötü olduğu düşünülerek toplumlar arası geçerliliklerinden söz etmek mümkündür. J. J. Rousseau’nun insanlık için yaptığı şu uyarıyı göz ardı etmemek gerekir: “İyilik, insanlık ve acıma gibi doğal olarak insanlar tarafından sevilen çekici ve iyi tutkuları canlandırmak, çekememezlik,

kıskançlık ve kin gibi kötü ve vahşi ne kadar tutku varsa, onların ortaya çıkmalarına engel olmak gerekir” (2013: 137). Dolayısıyla masallar daha çocukluk çağında olan, henüz kimliği oluşmamış, hayatı tanıma ve öğrenme aşamasında olan çocuklar için özellikle değerlerin oluşması açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü çocuk masal aracılığıyla duyduğu ya da öğrendiği bir davranışı hayal dünyasında daha da geliştirerek düşünecektir. Eğer masal kahramanı davranışı sonucu olumlu bir tepki aldıysa, çocuk bu davranışı iyi olarak değerlendirecektir. Bunun sonucunda da aynı tepkiyi ya da güzel olan farklı bir tepkiyi almak için bu davranışı sergileyecektir. Bu sebeple masalarda kötü davranışların olumlu tepki alma şeklinde yorumlanmasına sebep olabilecek anlatımlardan kaçınılmalıdır.

Kısacası değerlerin işlevleri düşünüldüğü zaman yalnızca iyiyi öğrettiğini söylemek doğru olmayacaktır. Aynı zamanda toplum tarafından onaylanmayan, yanlış eylemler ve yasaklanmış davranışlar da değerler tarafından betimlenir. Hayati Hökelekli de bu konuda değerlerin insan olarak ne olmamız ve ne olmamamız gerektiği hususunda aydınlatıcı olduğunu ifade etmiştir (2011: 286). Dolayısıyla değerlerin insanoğlu var olduğundan beri bulunduğunu söyleyebiliriz. Ancak unutulmaması gereken nokta değerlerin kişilik haline getirildikleri zaman gerçek değerine sahip olduklarıdır. Bunun için de masalarda iyi ve güzel davranışlar çocuklara öğretilirken, aynı zamanda kötü davranışların da neler olduğu öğretilmeli ve bu davranışlardan kaçınması gerektiği masal içerisindeki olaylar ile aktarılmalıdır. Bunun bir örneğini incelemek açısından Otfried Preußler’in “*Die kleine Hexe*” adlı masasında hangi değerlerin yer aldığı ve gerçekten anlatılan özellikleri aktarıp aktarmadığı diğer başlıkta incelenecektir.

5. “*Die kleine Hexe*” ve Değerler

Otfried Preußler *Die kleine Hexe* adlı masalda çocuklara hangi davranışların doğru, hangi davranışların ise yanlış olduğunu kendi tarzıyla aktarmaktadır. Dolayısıyla bu masal *Kunstmärchen* kategorisinde yer almaktadır. *Kunstmärchen* türünü masallardan ayıran en önemli özelliği şu şekilde ifade etmek mümkündür: “Sanat masalları bilindik bir yazar tarafından oluşturulur ve metin yapısı onun tarafından kurgulanırken; halk masallarında belirli bir yazar yoktur ve bu masallar sözlü olarak birçok farklı şekilde aktarılıp, herhangi bir zamanda kaleme alınırlar” (Petzold, 1981: 10, çev. Öztürk). Dolayısıyla “*Die kleine Hexe*” masalı Preußler tarafından kurgulanıp kaleme alındığı için *Kunstmärchen* (Sanatsal Masal) kategorisinde yer almaktadır. Her iki masal türündeki benzerlikleri ikisinde de doğüstü olayların ve karakterlerin yer alması olarak yorumlamak mümkünken; farklarını şu şekilde belirtmek mümkündür: Geleneksel masal yazarı belli değildir, anonimdir, sözlü bir şekilde aktarılarak farklı versiyonları oluşmuştur ve herhangi bir zamanda yazıya aktarılmıştır; sanatsal masal ise belirli bir yazar tarafından kurgulanarak ortaya çıkartılmıştır.

“*Die kleine Hexe*” masalının ilk olarak kapak tasarımı ele alınabilir. Eserin Almanca ve İngilizce baskılarının kapağında uçan bir süpürge üzerinde cadı yer almaktadır. Bu cadı kötü, çirkin, keskin yüz hatlarına sahip bir karakter olarak değil; güler yüzlü ve sevimli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kapak tasarımı çocuklara uygun hale getirilmiştir şeklinde yorumlanabilir ve ana kahraman “tatlı cadı” olarak okurun karşısına çıkmaktadır denilebilir. Örneğin ilk görseldeki cadı “başcadı” olarak nitelendirilmekte ve bütün kararları olmaktadır.

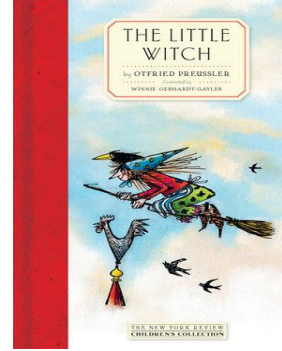
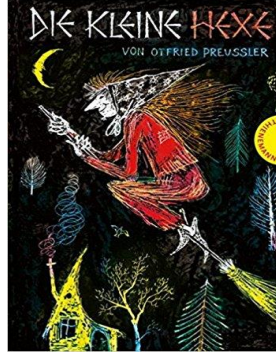
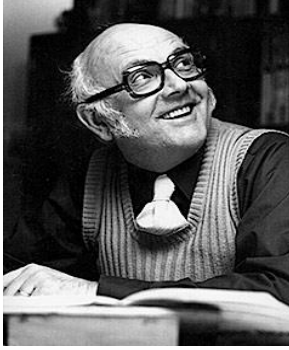
Görseli incelediğimiz zaman (birinci görsel) sevimsiz, çirkin ve kötü ruhlu olduğu yüz hatlarından anlaşılabilir. Dolayısıyla böyle bir cadının iyilik yapma olasılığı çocuklar tarafından fazla inandırıcı bulunmaz. Görsel olarak kahraman ne kadar sevimli ve sempatik görünürse görünsün en kötü kalpli karakter bile olsa iyiliklerinin gerçek niyet taşıma olasılığı daha yüksektir. İkinci görselde ise kraliçe cadının tatlı cadıya karşı davranışı görülmektedir. Dolayısıyla çocukların başcadıyı sevmeleri için herhangi bir sebep bulunmamaktadır. Üçüncü görselde ise iyilik yapan tatlı cadı yer almaktadır. Yüz hatlarının sevimliliği ve güleryüzlülüğü ile dikkat çeken cadı, eserin görseli olarak da çocuklara hitap eden ve onlar tarafından sevilen en olumlu karakterdir.

(Birinci Görsel)(İkinci Görsel)(Üçüncü Görsel)

Ayrıca yazın eserleri incelendiği zaman cadı karakterine çok sık rastlanıldığı dikkat çekmektedir. Çünkü “Çağdaş çocuk ve gençlik kitaplarındaki birçok cadının toplumun sorunlarına dikkat çektiği göze çarpmaktadır”(Lang, 2008: 3, çev. Öztürk). Dolayısıyla cadı motiflerinin yüklendiği özellik aslında toplumda olması gereken ya da uyulması gereken ahlâki değerleri vurgulamak ve bunları gün yüzüne çıkartmaktır denilebilir. Cadıların belirli bir dünyası yoktur, hem insanların olduğu dünyada hem de kendi sihirli dünyalarında yaşamaktadırlar. Yaşam alanları sınırsızdır. Bu durum çocukların fantastik dünyalar oluşturmaları ve hayal ettikleri şeyleri orada yaşamaları açısından önemlidir. Çocuğun hayal dünyasının gelişmesinin en önemli aracıdır masallar. “Çoktandır masallarda cadılar önemli bir yer edinmişlerdir”(age: 7, çev. Öztürk); bu sebeple cadı motifi hiçbir zaman edebiyat dünyasındaki yerini kaybetmemektedir.

Bu masalda fark edilmesi gereken nokta doğrudan bir davranışın yanlış olduğunu vurgulamaması, cadının arkadaşı karga sayesinde bu mesajın çocuklara iletilmesidir. Masalda özellikle kurmaca bir dünyanın olduğu “Bir zamanlar yüz yirmi yedi yaşında küçük bir cadı vardı. Bu yaş tabii ki bir cadı için yaş sayılmazdı”(Preußler, 1999: 5, çev. Öztürk) ifadeleri ile anlaşılmaktadır.

1. Otfried Preußler

2. Yazarın eseri-Almanca

3. Yazarın eseri-İngilizce

Çünkü hem bu yaşın yaş sayılamayacak kadar küçük olarak gösterilmesi, hem de normal dünya ile kıyaslandığı zaman fazla sağlıklı olup süpürgesi ile uçabilmesi bu kurmaca dünya hayalini çocuklara kurdurtmaktadır. Masalda Küçük Cadı cadılar şenliğine katılmak istemekte; fakat küçük olduğu için dışlanmaktadır. Yalnız bir yıl boyunca bu küçük cadının iyi bir cadı olabilirse şenliğe katılabileceği söylenmektedir. Bu durum üzerine Küçük Cadının bir yıl boyunca neler yaptığı kısa bölümler halinde masalda yer almaktadır. Bu bölümlerde yaşanan olaylar sonucu elde edilen değerler şunlardır:

5.1.Çok Çalışmak

Masalda çok çalışma vurgusunun yapıldığı kısım masalın ilk bölümünde yer almaktadır. Burada doğrudan “tembellik kötüdür” yazısından çok “Küçük Cadı günün altı saatini sihir çalışarak geçirirdi. [...] Cadı kitabını sayfa sayfa okumalı ve bunun için ödevlerini eksiksiz yerine getirmeliydi” (Preußler, 2013: 6) ifadesi yer almaktadır. Burada çok çalışma vurgusu yapılmıştır; fakat bu vurgu yapılırken bir taraftan da ödevlerin eksiksiz yapılması gerektiği, aslında masalı okuyan ya da dinleyen çocuklar için bu durumun göz ardı edilmemesi gerektiği de vurgulanmıştır. Dolayısıyla bu kısımda çocuklar çok çalışmalarını ve ev ödevlerini ihmal etmemeleri gerektiği sonucuna ulaşmaktadır. Çünkü bir cadı bile ödevlerini eksiksiz yerine getiriyorsa, çocuklar da bunu başarabilecekleri inancına sahip olacaktır.

(Kitap okurken Küçük Cadı)

5.2. Sevgi

Masalda büyük cadılar tarafından dışlanan ve alay edilen Küçük Cadı bu davranışı hak etmediğini düşünerek üzülür. Bunun üzerine “Öcümü alacağım! Bunu yanına bırakmayacağım”(age: 16) ifadelerini kullanır. Bu sözleri duyan cadının arkadaşı karga cadıların davranışlarının yanlış olduğunu; fakat “İntikam doğru bir yol mu?” (age: 16) sorusuyla ise intikamın yanlış bir şey olduğunu okura aktarmaktadır. Dolayısıyla bir taraftan bu bölüm ile çocuklar alay etmenin ve dışlamanın yanlış bir davranış olduğunu öğrenirken; diğer taraftan karganın sorusu ile intikamın yanlış bir davranış olduğunu öğrenmektedir.

(Öç almaya giderken Küçük Cadı)

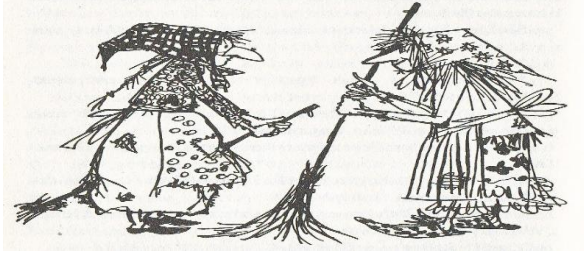
5.3. Genel Ahlâk Kuralları

Masalın başka bir bölümünde ise süpürgesiyle uçan cadı aşağıda ormanda gezen avcıyı fark etmiştir. Eğlenme amacıyla avcının şapkasına tükürdüğünü belirten Küçük Cadıya arkadaşı karga “Bu olmadı işte!” (age: 24) diye çıkışmıştır. Aslında bu ani çıkış ile davranışın yanlışlığı fark edilmektedir. Çünkü karga profili sakin konuşan ve doğruyu vurgulayan olarak çizilmektedir. Ayrıca karganın “İyi bir cadı kimsenin şapkasına tükürmez!” (age: 24) sözleriyle ise hem iyiliğin vurgusu yapılmış hem de tükürme davranışının yanlışlığı aktarılmıştır.

5.4. Yardımseverlik

Masalda cadılar şenliğine katılmak amacıyla iyilik yapan Küçük Cadı aslında bu durum ile yardımseverliğe adım atmaktadır. Fakat yardımseverlik hem bu iyilikler ile okura aktarılırken, hem de cadının yaşadığı başka bir olay ile vurgulanmıştır. Orman bekçisinin odun toplayan kadınların odun toplamasına karşı çıktığını gören Küçük Cadı bekçiye bir ders vermek istemiştir. Cadının bekçiye yaptığı sihir ile bekçi cadının bütün odunlarını toplamış, cadıyı da sırtına alıp evine kadar götürmüştür. Aslında bu kısımda yardıma muhtaç olan insanlara özellikle yaşlılara- Küçük Cadının yüz yirmi yedi yaşında olduğu unutulmamalıdır- karşı yardımsever olunması gerektiği ifade edilmiştir.

(Yaşlı kadın Küçük Cadıya teşekkür ederken)

5.5. Doğru Söylemek

Bu masalda Çarşamba günleri sihir yapmak yasaktır. Fakat Küçük Cadı bu durumdan rahatsız olmaktadır; çünkü canı sıkılmakta ve vakit geçmemektir. Sihir yapmaya karar veren Küçük Cadı arkadaşı karga tarafından “Kendine gel!” (age:46) ifadesi ile uyarılmıştır; ama cadı arkadaşını dinlememiş, kapı-pencere ne varsa kapatmıştır. Olay günü hiçbir ceza almadığından kimsenin bu durumu fark etmediğini düşünmüştür. Fakat masalın sonunda bir cadının bacadan yapılan sihirleri gördüğünü öğrenmiştir. Aslında burada çocuklara verilmek istenen değer yalan söylemenin yanlış olduğudur. Çünkü o gün fark edilmese bile, er ya da geç bu durumun fark edileceği belirtilmiştir. Ayrıca atasözlerimiz arasında *Yalancının mumu yatsıya kadar yanarsözleri* ile de bu durum desteklenmektedir.

(Yalan söylediği için uyarılan Küçük Cadı)

5.6. İyilik

Kötü davranışlar toplumsal normlara uymamakla beraber, insanlar tarafından da sevilmemektedir. Dolayısıyla kötü davranış sergileyen insanlar bunun farkına varabilmeleri için toplum tarafından dışlanmaktadır. Masalda iki çocuk ağaçta bulunan karga yuvalarını bozup, kargaların yumurtalarını aşağıya atmaktadır. Ve bütün uyarılara rağmen çocuklar bu davranışlarından vazgeçmemektedir. Bunun üzerine Küçük Cadı bu davranışın yanlış olduğunu vurgulamak için çocukları cezalandırmaya karar verir. Çocukların kıpırdamalarına engel olan bir sihir yaptıktan sonra yuvanın sahibi olan kargalar çocuklara saldırmıştır. Çocukların bağrıışmaları sonucu ormana koşan ve olayı gören köylüler tarafından “Karga yuvasını indirmek istemişler! Oh olsun, iyi olmuş!” (age.: 86) ifadeleri kullanılmıştır. Köylüler tarafından verilen bu tepkiler aslında hem hayvanların yuvalarını bozmanın, yumurtalarını kırmanın yanlış bir davranış olduğunu, hem de bu davranışı sergileyenlere karşı

toplumun olumsuz tepki verdiği; dolayısıyla hiçbir canlının yuvasına dokunmamak gerektiği aktarılmıştır.

(Yaptığı iyilikler sonucu mutluluğu yüzünden okunan Küçük Cadı)

Sonuç

Bu çalışmada Otfried Preußler tarafından kaleme alınan “*Die kleine Hexe*” adlı masal ahlâki değerler çerçevesinde ele alınıp incelenmiştir. Bu masalı anonim masallardan ayıran özellik *Kunstmärchen*; yani sanatsal masal olmasıdır. Yazarı belli olan ve onun tarafından kurgulanan bu masalda belirlenen değerler şunlardır: Çok çalışmak, sevgi, genel ahlâk kurallarına uyma, yardımseverlik, doğru söylemek ve iyilik. İnceleme sonucunda belirtilen bu değerlerin masalın belirli bölümlerinde yer aldığı ve kimi zaman aynı değer anlatımının iki bölüm boyunca devam ettiği tespit edilmiştir.

Masalda ana kahramanın cadı olarak seçilmesi aslında çocuklara verilmek istenen mesajın tezat aracılığıyla aktarıldığını göstermektedir. Çünkü güzel ve iyi özellikleri olan - peri, melek, prenses, kraliçe vb.- varlıklar üzerinden bu değerlerin aktarılması çocuklar üzerinde *cadının* yarattığı kadar büyük etki yaratıp, bu değerlerin önemini göstermeyecektir. Bunun sebebi zaten iyi olan varlık ya da insanların genel özelliklerinin değişmemesi, onların özlerinde zaten iyi olduklarıdır. Fakat herkes tarafından kötü olarak bilinen bir cadının yaptığı iyilikler ve gösterdiği olumlu davranışlar sonucu oluşan tepkiler çocuklar tarafından daha çok fark edilmekte ve benimsenmektedir. Ayrıca karga tarafından yanlış davranış sergilendiğinde tepki gösterilmesi ve olumlu bir davranışta cadının takdir edilmesi ailelere ve çocuklara dikkat edilmesi gereken konular hakkında mesajlar vermiştir. Masalda yer alan değerlerin hedef kitlede istenilen davranış değişikliğini oluşturma açısından oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında Otfried Preußler tarafından kaleme alınan bu masalın ahlâki değerler eğitimi açısından önemli bir örnek olduğu tespit edilmiştir. Yazınsal eserlerin değer aktarımı konusunda bireylere somut veriler sunduğu göz önünde bulundurulduğunda incelenen masalın değerlerin özümsemesi noktasında önemli bir kaynak olabileceği söylenebilir.

Önemli değerlerin farklı örneklerle aktarıldığı bu masal incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

Çok çalışmak özellikle çocuklar tarafından öğrenilmesi gereken değerlerden bir tanesidir. Ülkemizin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal ATATÜRK bu konuda “Hiçbir şeye ihtiyacımız yok, yalnız bir şeye ihtiyacımız vardır; çalışkan olmak” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadeler ile de çalışkan olmanın önemi ve gerekliliği anlaşılmaktadır. Hatta atasözlerimiz arasında *işleyen demir ışıldar, işleyen demir pas tutmaz* ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler ile de çalışmanın önemi, çalışan insanın körelmeyeceği ve daima aktif olacağı da anlaşılmaktadır.

İntikam duygusu kişinin kendisine yapılan davranışın karşılığı olarak ya aynısının sergilenmesi ya da daha kötüsünün yapılmasıdır; fakat bu durum insanları yıpratmaktadır. Çünkü kin besleyen insanlar o duygu ile yaşadığından vebir noktaya odaklandıklarından mutlu olamazlar. *Ağaç yaş iken eğilir* atasözümüzü temel alırsak çocuklara küçük yaşta vereceğimiz eğitim ile bu yanlış davranışlardan kaçınmalarının öğretilmesi mümkündür. İntikam duygusunun kötü bir şey olduğu vurgusu sevgiyi ve sevmek fiilinin güzelliğini anlatarak vurgulanabilir. Bu değerlerin masallar aracılığı ile aktarılması en etkili yöntemlerden biridir.

Tükürme davranışı ise toplum içerisinde yanlış olarak kabul edilen davranışlardandır, dolayısıyla genel ahlâk kurallarına aykırıdır. Dünyanın hiçbir yerinde normal bir davranış olarak karşılanması mümkün değildir. Çünkü bu davranış hem çok saygısızca, hem çok kaba, hem de böbürlenmiş insanın aslında kendisini küçük düşürdüğü bir durumdur. Dolayısıyla yanlış olan bir davranışa masalda yer verilmesi ve bu davranıştan kaçınılması gerektiği önemli bir toplumsal mesajdır.

İyilik yapmanın önemini ise en iyi şekilde *iyilik yap iyilik bul* atasözümüz açıklamaktadır. Burada iyilik yapmak teması yardımseverlik olgusu olarak aktarılmıştır. Her ne olursa olsun iyilikten vazgeçilmemesi gerektiği, günü geldiğinde yapılan iyiliğin bir şekilde iyilik olarak geri döneceği unutulmamalıdır. Küçük yaşta çocukların bunu öğrenmesi, hayatlarında bu olguya yer vermeleri ve geleceklerini şekillendirecek davranışlar arasında bu davranışı bulundurmaları açısından önemlidir.

Yalan konusu değerlendirildiğinde ise önemli bir değer vurgulandığını söylemek mümkündür. *Yalancının mumu yatsıya kadar yanar* sözü değerlendirildiğinde bir gün mutlaka söylenen yalanın ortaya çıkacağı unutulmamalıdır; bu durumda ise aslında doğru söylemenin gerekliliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla masalda anlatılan bu değer çocukların durumu değerlendirmeleri ve hayatlarında yalana yer vermemeleri açısından önemlidir.

Kötü davranıştan kaçınma durumu ise hem kişinin kendisine ve topluma olan saygısı açısından, hem de toplumda yanlış davranışları nedeniyle dışlanmaması açısından önemlidir. Bu sebeple aslında vurgulanan olgu yine iyilik yapmaktır. Bu değerler detaylı olarak değerlendirildiğinde masalda çocuklara yönelik çok anlamlı örneklere yer verildiğini, çocukların eğitiminde önemli olan değerlerin doğrudan değil de dolaylı olarak bu tarz örneklerle vurgulanması ve öğretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

Birincil Kaynaklar

Preußler, O. (1999), *Die kleine Hexe*. Stuttgart: Thienemann.

Preußler, O. (2013), *Küçük Cadı*. (Çev. Murat Batmankaya) İstanbul: Çizmeli Kedi.

İkincil Kaynaklar

Akarsu, B. (1988), *Felsefe Sözlüğü*, 4. Baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Asutay, H. (2013), “Çocuk Yazınının Fantastik Dünyası: Masallar”, *Turkish Studies – International Periodical For The Languages and History of Turkish or Turkic*, (s. 265-278).

Avcı, N. (2007), *Toplumsal Değerler ve Gençlik*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Develioğlu, F. (2006), *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, (23. Baskı), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Gülyüz, H. (2003), *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, (2. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Günay, U. (1998), “Masal” (3. Baskı), *Türk Dünyası El Kitabı* (s. 425-438), 3. Cilt. I Sayı. A. 31/ I. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Güventürk, F. (2017), *İnsan ve Temel Değerler: İnsanı İnsan Yapan Değerler*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Güzel, A., Torun, A. (2010), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (6. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Hökelekli, H. (2011), *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2010), *Çocuk Edebiyatı* (4. Baskı), Ankara: Kök Yayıncılık.

Kuçuradi, İ. (1986), *Etik*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay.

Kurnaz, C. (2004), *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Lang, B. (2008), *Hexen in der gegenwärtigen Kinder- und Jugendliteratur: Spanien und Deutschland im Vergleich*. Saarbrücken: VDM Verlag.

Oğuzkan, A. F. (2013), *Çocuk Edebiyatı* (10. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.

Petzold, D. (1981), *Das englische Kunstmärchen im neunzehnten Jahrhundert*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Roussesau, J. J. (2013), *Emile Ya da Çocuk Eğitimi Üzerine*. (2. Baskı). (Çev. M. Baştürk ve Y. Kızılcım). Ankara: Kilit Yayınları.

AKADEMİKBAKIŞ DERGİSİ

Özel Sayı 2020

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk
Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat –
KIRGIZİSTAN <http://www.akademikbakis.org>

Silah, M. (2000), *Sosyal Psikoloji (Davranış Bilimi)*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Toz, H. (2013), “Çocuk Edebiyatı Tarihi”, İçerisinde, *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı* (s. 227-252), (Edt. Ö. Yılar ve L. Turan), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu. (2011), *Türkçe Sözlük*, (11. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ungan, S., Arıcı, A. F. ve Şimşek, T. (2011), “Çocuk Edebiyatının Kaynakları”, (Edt. T. Şimşek), (s. 159-214). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Yalçın, A., Aytaş, G. (2014), *Çocuk Edebiyatı* (7. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaman, E. (2014), *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar* (3. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.